

Poř. č. 5/2004

**Stanovisko ke sjednocení výkladu zákonů a jiných právních předpisů
k postupu při opravě údajů o totožnosti obviněného v trestním řízení**

- I. Dojde-li k záměně totožnosti obviněného v přípravném řízení, v důsledku níž je trestní stíhání vedeno proti osobě, která skutek, jenž je předmětem trestního řízení proti ní vedeného, nespáchala (byť v tomto trestním řízení vystupuje pod jménem skutečného pachatele), je po zjištění této záměny třeba trestní stíhání vůči takové osobě podle § 172 odst. 1 písm. c) tr. ř. zastavit a zahájit trestní stíhání proti skutečnému pachateli skutku.
- II. Dojde-li k této záměně totožnosti takovým způsobem, že je trestní stíhání vedeno proti skutečnému pachateli skutku, který je jen nesprávně označen příslušnými osobními údaji, je po zjištění této záměny nutno tuto vadu napravit postupem odpovídajícím důsledkům, které tato záměna totožnosti přinesla především pro poměry (postavení) obviněného v trestním řízení. Podle toho a podle stadia trestního řízení, v němž má k nápravě uvedené vady dojít, se oprava provede
- a) neformálním způsobem, jímž bude zpravidla vyhotovení záznamu obsahujícího zjištění, že došlo k záměně totožnosti u osoby obviněného, proč se tak stalo, jakým způsobem byla správná totožnost obviněného zjištěna a jakými důkazy je potvrzena; je-li toho třeba, provede se současně úřední oprava těchto údajů v příslušných dokumentech v trestním spisu, zejména v usnesení o zahájení trestního stíhání a rozhodnutí, jímž přípravné řízení končí, a provedení opravy se vhodným způsobem (zpravidla doručení opraveného dokumentu) oznámí dotčeným subjektům (např. Rejstříku trestů, věznic, osobě, již se záměna totožnosti podstatnou měrou dotkla, je-li toho zapotřebí k uplatnění jejích práv, atd.); tento neformální způsob opravy se užije ve všech případech, v nichž se dá touto cestou zjištěné pochybení v údajích o totožnosti obviněného napravit, aniž by současně zůstaly nenapraveny jiné důsledky, které mezitím používání nesprávných údajů o totožnosti obviněného v řízení přineslo,
- b) podáním návrhu na povolení obnovy řízení, a to tam, kde záměna totožnosti obviněného měla vliv na právní poměry obviněného v trestním řízení (pozitivní nebo negativní), ať už po stránce procesní či hmotněprávní, a současně pokud tyto důsledky zakládají některý z konkrétních důvodů pro obnovu řízení.
-

Opakovaně se vyskytují nejasnosti v tom, jak mají orgány činné v trestním řízení postupovat při zjištění záměny totožnosti u obviněného v průběhu trestního řízení. Je sice povinností orgánů činných v trestním řízení (a zejména už orgánů přípravného řízení) vykonat veškeré potřebné úkony k tomu, aby správnou identitu takové osoby co nejdříve v rámci prováděného trestního řízení zjistily,¹ stává se však (a s ohledem na očekávaný vývoj v oblasti kriminality bude tohoto jevu spíše přibývat než naopak), že přes veškeré vynaložené úsilí nebo v důsledku jiných příčin, např. proto, že orgány činné v trestním řízení nemají buď důvod k pochybnostem o obviněným sdělené a dokládané identitě nebo nemají možnost jeho údaje jinak ověřit či zjistit – pokud se k otázce své totožnosti vůbec odmítne vyjádřit, že totožnost obviněného nelze zjistit ani při využití všech dovolených a dostupných prostředků.²

Postup, jak řešit tuto situaci, zejména pokud se dodatečně zjistí, že řízení bylo vedeno proti osobě pod jinou než skutečnou totožností, není v právní úpravě výslovně řešen.³

Tento problém řeší proto aplikační praxe různě, v zásadě však trojím způsobem:

- neformálním deklarováním skutečnosti, že byla dodatečně zjištěna pravá identita obviněného a vyznačením této skutečnosti na příslušné dokumentaci o trestním řízení (v trestním spise, v evidenci Rejstříku trestů, v osobních spisech vedených o osobách obviněných a odsouzených ve věznicích),
- formální opravou s použitím analogie umožňující opravit nesprávnosti a chyby ve vyhotovení rozsudku a jeho opisu a ve vyhotovení usnesení a jeho opisu (analogickým odkazem na § 131 tr. ř.),
- obnovou řízení a nápravou tohoto údaje v příslušném rozhodnutí v rámci obnoveného řízení (tedy postupem podle § 277 a násl. tr. ř.).

Judikaturně byl tento problém řešen ojediněle, Nejvyšší soud (pokud bylo možno zjistit) se přímo vlivem záměny totožnosti na výsledky trestního řízení v různých

¹ Viz k tomu např. Rt 9/1993: „Totožnost obviněného musí být, pokud je to možné, spolehlivě zjištěna již v přípravném řízení. Pokud v přípravném řízení nebyly ke zjištění osobních údajů obviněného vyčerpány všechny dostupné prostředky, je tento nedostatek důvodem pro vrácení věci k došetření podle § 188 odst. 1 písm. e) tr. ř.“. Toto rozhodnutí je omezeně aplikovatelné s ohledem na podstatnou změnu trestního řádu od 1.1.2002, nicméně vyjádřený princip ukládající povinnost zjišťovat správnou totožnost obviněnému vůči němuž se vede trestní řízení, již orgánům přípravného řízení, je nutno považovat za správný.

² Od různých identifikačních metod až po možnost omezit obviněného z tohoto důvodu na jeho osobní svobodě. Ohledně používání tohoto omezení a jeho vztahu k ochraně lidských práv a svobod viz z poslední doby např.: Repík, B.: Zbavení svobody za účelem zjištění totožnosti ve světle Štrasburské judikatury. Bulletin advokacie č. 7-8/2004, str. 27 a násl).

³ Svěho času navrhovalo Nejvyšší státní zastupitelství řešit tento problém následující změnou trestního řádu: v § 57 odst. 2 tr. ř. o protokolaci – doplněním nové věty v odst. 2: „Obdobně se postupuje, je-li třeba opravit v protokolu údaje o totožnosti obviněného, pokud zavinil, že úkon trestního řízení proti němu byl proveden pod jinou než jeho skutečnou totožností“, v § 131 doplněním nového odstavce 2: „Obdobně se postupuje, pokud obviněný zavinil, že úkony trestního řízení proti němu byly prováděny pod jinou než jeho skutečnou totožností“ a přečíslováním zbývajících odstavců tohoto ustanovení, v § 160 odst. 1 - alternativně buď doplněním nové věty „Zjistí-li orgán v průběhu přípravného řízení trestního, že zaviněním obviněného byly v záznamu o sdělení obvinění uvedeny nesprávné údaje o jeho totožnosti, orgán, která záznam o sdělení obvinění vyhotovil, údaje o totožnosti obviněného opraví a takto opravený záznam doručí obviněnému a do 48 hodin jej zašle státnímu zástupci a obhájci“ nebo odkazem na obdobné použití nově doplněného § 131 odst. 2 tr. ř. V současné době, s ohledem na formu sdělení obvinění, které je vydáváno v podobě usnesení, by byl problém vyřešen novelizací § 131 odst. 2 tr. ř. i z hlediska tohoto úkonu, neboť odkazem na ustanovení o rozsudku by samozřejmě bylo toto ustanovení aplikováno i ve vztahu k usnesení. Návrh však nebyl akceptován a do současné doby nebyl naznačený problém uspokojivě vyřešen.

souvislostech zabýval v podstatě pouze ve čtyřech rozhodnutích.⁴ Prvé z nich,⁵ které se komplexněji zabývalo otázkou vlivu záměny totožnosti obviněného na průběh a výsledky trestního řízení, dospělo následujícími závěrům:

- I. Z pohledu správnosti a zákonnosti řízení vedeného proti obviněnému je podstatné, zda byla zachována fyzická identita konkrétní osoby s tím, o jehož právech a povinnostech bylo ve skutečnosti v trestním řízení jednáno, event. zda procesní práva tohoto obviněného nebyla v průběhu řízení porušena. Žádné z procesních ustanovení, včetně ust. § 120 odst. 2 trestního řádu, však není porušeno samotnou okolností, že obviněný vystupoval po celé trestní řízení s přijatou identitou a že se po celé toto řízení vydával za osobu jiného jména nežli bylo jeho jméno skutečné.
- II. Jestliže se za obviněného vydává jiná osoba, které je vyhlášeno a doručeno rozhodnutí namísto toho, aby bylo vyhlášeno a doručeno skutečnému obviněnému, nenabývá rozhodnutí právní moci, dokud není doručeno obviněnému jako tomu, kdo je fyzicky identický s tím, o kom bylo skutečně rozhodnuto.
- III. Spočívá-li však záměna v tom, že obviněný se vydává za jinou osobu, ale rozhodnutí je vyhlášeno a doručeno obviněnému ve smyslu jeho fyzické identity s tím, o kom bylo rozhodnuto, nabývá rozhodnutí právní moci a okolnost, že obviněný vystupoval pod cizím jménem, není relevantní a nemá pro otázku právní moci a vykonatelnosti rozhodnutí význam.

Jak připomíná Nejvyšší soud v odůvodnění tohoto rozhodnutí „Obdobné případy, které se až dosud v soudní praxi vyskytly, názorně ukazují, že vliv záměny obviněného s jinou osobou je z hlediska právní moci v trestním řízení diferencovaný. Orgány činné v trestním řízení musí už proto věnovat náležitou pozornost totožnosti osoby, kterou stíhají jako obviněného, což platí nejen z důvodu předcházení případům, kdy stíhané osoby používají falešné doklady o své totožnosti, ale i proto, že se vyskytují případy, kdy je stíhána osoba, jejíž totožnost se hned nepodaří spolehlivě zjistit a totožnost je zjištěna nebo upřesněna teprve dodatečně. Výsledek naznačeného upřesnění přitom může být i takový, že stíhaná osoba je identifikována jinak než na počátku trestního stíhání. Orgány činné v trestním řízení proto musí mít jasno i v tom, zda a jak případné nesrovnalosti v identitě či označení obviněného a dodatečné změny, ke kterým popřípadě v tomto ohledu dojde, ovlivňují právní moc dosud vydaných rozhodnutí“, resp. ještě na jiném místě: „Podle názoru Nejvyššího soudu České republiky je i z pohledu zákonnosti a správnosti trestního řízení, vedeného proti obviněnému Ivanu Vasileviči Savulovi, pro posouzení věci podstatné, zda byla či nebyla zachována fyzická identita konkrétní osoby s tím, o jehož právech a povinnostech bylo ve skutečnosti v trestním řízení jednáno, event. zda procesní práva tohoto obviněného nebyla v průběhu řízení porušena“.

V jiném případě, v souvislosti s extradičním řízením, však zaujal Nejvyšší soud ČR poněkud odlišný závěr, v němž vyjádřil zásadu, že takový akt, jímž je rozhodnutí soudu o přípustnosti extradice, musí být perfektní i po této stránce:

„Nesprávné označení osoby, které se usnesení o přípustnosti vydání týká, jehož důsledkem je její zcela odlišná identita, je vadou, jež znemožňuje realizaci vydání této osoby do ciziny. V takovém případě je třeba o přípustnosti vydání znovu rozhodnout v příslušném řízení na základě nového návrhu státního zástupce, ve kterém je již osoba, o jejíž vydání jde, správně označena. Podání nového návrhu je podmíněno i novou žádostí cizího státu, popř. doplněním původní žádosti o vydání, a dalšími náležitostmi vyplývajícími z příslušné mezinárodní

⁴ Jedno z nich se však věnovalo výlučně povinnosti orgánů přípravného řízení náležitě zjistit totožnost obviněného již v této fázi přípravného řízení a bylo již citováno sub 1.

⁵ Jednalo se o rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 28.3.2001 sp. zn. 7 Tz 40/2001. Je citováno ve znění, v němž bylo uvedeno v právním informačním systému ASPI. Necituje se část právní věty ad IV., která se přímo této problematice netýká.

smlouvy tak, aby byly v souladu se skutečnou identitou vydávané osoby. Zpravidla bude nutné v tomto směru doplnit i předběžné šetření podle § 379 odst. 1 tr. ř.“

V odůvodnění tohoto rozhodnutí Nejvyšší soud poukazuje na nepřipustnost opravy takového rozhodnutí pouhým vydáním opravného usnesení, a to bez bližšího zdůvodnění, pouze s odkazem na zákonný text: „Pro úplnost je třeba dodat, že je správný názor vyjádřený v podnětu ministra spravedlnosti ČR, že ani v řízení o vydání do ciziny podle oddílu druhého hlavy XXV. trestního řádu nelze napravit opravným usnesením takové nesprávnosti usnesení soudu, ke kterým došlo při jeho vyhlášení, tedy nikoli jen v jeho vyhotovení nebo opisu...“

Třetím a posledním rozhodnutím, které se touto otázkou zabývá přímo, je stanovisko publikované pod č. Rt 57/2002,⁶ jehož právní věta zní:

„Vyjde-li na základě soudu dříve neznámých skutečností nebo důkazů po právní moci rozsudku najevo, že obžalovaný v něm byl nesprávně označen údaji jiné osoby (např. jménem a příjmením této osoby, datem jejího narození), popř. údaji neexistující osoby, přičemž k tomuto vadnému označení jeho osoby došlo již při vyhlášení rozsudku, pak jsou splněny podmínky uvedené v ustanovení § 278 odst. 1, větě první, tr. ř. pro podání návrhu na povolení obnovy řízení.“

Za rozhodující pro řešení tohoto problému tu Nejvyšší soud považuje výklad ustanovení § 120 tr. ř. Poukazuje dále na (podle jeho názoru) nesprávné postupy, k nimž se soudy v praxi při řešení tohoto problému někdy uchylují, kdy buď

- při zjištění záměny identity obžalovaného v pravomocném rozsudku postupují tak, že pouhým opatřením předsedy senátu ve formě přípisu ve skutečnosti mění či doplňují obsah pravomocného rozsudku,⁷

nebo

- problematiku záměny identity obžalovaného v pravomocném rozsudku řeší prostřednictvím vydání usnesení o opravě vyhotovení (opisu) rozsudku.⁸

⁶ Jde o stanovisko trestního kolegia Nejvyššího soudu ČR k výkladu zákonů a jiných právních předpisů vydané podle tehdy platného § 30 odst. 2 zákona č. 335/1991 Sb., o soudech a soudcích, ve znění pozdějších předpisů sp. zn. Tpjn 309/2001, publikované ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek č. 9-10/2000, str. 573 a násl. Zde je citováno v podobě uveřejněné v právním informačním systému ASPI.

⁷ Nejvyšší soud argumentuje: „Z výše již citovaného ustanovení § 120 odst. 1, 2 a 3 tr. ř. zcela evidentně vyplývá, že součástí obsahu rozsudku je označení osoby obžalovaného zákonem vyžadovaným způsobem. V této souvislosti je třeba též připomenout obsah ustanovení § 129 odst. 1 tr. ř. Podle tohoto ustanovení musí vyhotovení rozsudku být ve shodě s obsahem rozsudku tak, jak byl vyhlášen. Pouze v případě, že došlo ve vyhotovení rozsudku (popř. v jeho opisech) k písařským chybám či k jiným zřejmým nesprávnostem, je možno kdykoli zvláštním usnesením tyto nesprávnosti opravit, ovšem jen tak, aby vyhotovení rozsudku bylo v naprosté shodě s obsahem rozsudku, jak byl vyhlášen. Je však naprosto nepřipustné měnit či doplňovat obsah rozsudku v údajích týkajících se označení osoby obžalovaného pouhým opatřením (přípisem) předsedy senátu. Takovéto opatření navíc ani nemůže mít žádný právní význam, když není způsobilé měnit (doplňovat) pravomocný rozsudek.“

⁸ Tento postup odmítá Nejvyšší soud s následující argumentací: „Tento postup předpokládá, že jde o případ nesouladu vyhotovení nebo opisu rozsudku na straně jedné s vyhlášením rozsudku na straně druhé (viz znění § 131 odst. 1 tr. ř.). Základní podmínkou je tedy zjištění, že při vyhlášení rozsudku byl obžalovaný označen správně, tedy způsobem odpovídajícím jeho identitě, a že k nesprávnému označení došlo až ve vyhotoveních (v opisech) rozsudku. Pokud tento předpoklad splněn není, nelze řešit situaci vydáním opravného usnesení ve smyslu § 131 odst. 1 tr. ř., byť toto ustanovení umožňuje tento postup i po právní moci rozsudku ("kdykoli"). Jestliže je zjištěna záměna identity obžalovaného v pravomocném rozsudku, a nejde-li v tomto směru o případ nesouladu vyhlášení rozsudku s jeho vyhotovením (opisy), pak nelze postupovat podle § 131 odst. 1 tr. ř.“

Nejvyšší soud považuje za stěžejní výklad ustanovení § 120 tr. ř., zejména v otázce, zda označení osoby obžalovaného je či není součástí výroku rozsudku. Vykládá v této souvislosti z jakého důvodu je podle jeho názoru označení osoby přímou součástí výroku rozsudku a uzavírá: „pokud dojde k takové »záměně«, a tedy označení obžalovaného v rozsudku je nesprávné v údajích majících význam pro jeho identitu, jde o takovou vadu (výroku) rozsudku, kterou je možno odstranit jen způsobem předpokládaným trestním řádem, tzn. v řádném či mimořádném opravném řízení“. Dospívá tak nakonec fakticky ke zcela opačnému názoru, než vyslovil Nejvyšší soud v citovaném rozhodnutí sp. zn. 7 Tz 40/2001, když tvrdí, že „Okolnost, že celé trestní řízení se konalo vůči téže osobě ve smyslu její fyzické identity, není z tohoto pohledu právně významná“.

Na podporu tohoto stanoviska argumentuje i tím, že záměna identity obviněného se bezprostředně dotýká výroku rozsudku o vině, trestu i náhradě škody a po rozboru možností, jak uvedenou situaci po právní stránce řešit (připouští i omezenou možnost postupu podle § 266 a násl. tr. ř.⁹), dospívá k názoru, že jediný možný a reálný způsob nápravy je v takovém případě obnova řízení: „Podmínka »skutečností nebo důkazů soudu dříve neznámých« vztahujících se k identitě obžalovaného bude v těchto případech zpravidla splněna, když se takové nové skutečnosti a důkazy budou podávat (vyjdou najevo) např. ze šetření cizinecké policie, konaného v souvislosti s přípravou realizace výkonu trestu vyhoštění. S ohledem na právní názor, že součástí výrokové části rozsudku je i označení obžalovaného, je splněna i další podmínka povolení obnovy řízení, neboť by tyto nové skutečnosti či důkazy samy o sobě nebo ve spojení s dalšími skutečnostmi a důkazy známými už dříve mohly odůvodnit jiné rozhodnutí ve výroku o vině. Z výše již uvedeného vyplývá, že výrok o vině zahrnuje nejen popis skutku a jeho právní kvalifikaci, ale i určení a identifikaci obžalovaného, který skutek jako trestný čin spáchal. Tím je dostatečně odůvodněna možnost "jiného rozhodnutí o vině". Nehledě na to, že ve výroku o vině mají podklad i další výroky pravomocného rozsudku (např. výrok o trestu, výrok o náhradě škody), pak správné označení obžalovaného je ve smyslu výše již uvedených úvah také součástí výroku o trestu či o náhradě škody, když uložený trest a náhrada škody jsou vázány vždy na konkrétně určeného obžalovaného, který musí být ve výroku rozsudku označen tak, aby nemohl být zaměněn s jinou osobou (§ 120 odst. 2 tr. ř.).“

Problém záměny totožnosti obviněného v průběhu trestního řízení není problémem novým, potýkaly se s ním orgány činné v trestním řízení i v minulosti. Na tuto skutečnost proto reagovaly i předpisy upravující jak postupy orgánů činných v trestním řízení tak i vedení evidencí o důležitých skutečnostech založených jejich rozhodnutími. Pro srovnání a pro snazší ujasnění podstaty problému je nutno stručně (přiměřeně možnostem i existujícím a dostupným pramenům) připomenout prvorepublikovou úpravu a rozhodovací praxi. Již tehdy platily principy, které platí i dnes, a z nichž je nutno dovozovat nejen společnou (resp. shodnou) podstatu uvedeného problému, ale též možnost obdobného (shodného) řešení.

Především stejně jako dnes i tehdy platilo, že těžištěm celého trestního řízení je *skutek* a nezbytnost zachování jeho *totožnosti*. Ani z judikatury tehdejšího nejvyššího soudu nevyplývá, jak tehdy praxe podobné problémy řešila, ale patrně i tehdy byla považována za důležitější (z hlediska zachování základních principů trestního řízení) spíše sama (fyzická) osoba pachatele než to, jak je případně označen v průběhu řízení. Lze nalézt řadu rozhodnutí, která zdůrazňují - z hlediska posuzování totožnosti skutku - účast *obžalovaného* na určitém jednání, které tvoří tento skutek, nikoli to, jak je tento obžalovaný *pojmenován*.¹⁰ Rozhodnutí, která by se tomuto problému konkrétně věnovala (aspoň pokud lze z dostupné literatury zjistit), prakticky neexistují.¹¹

⁹ Jen pro případ, pokud by bylo možno vykládat takový postup jako postup směřující výlučně ve prospěch obviněného, neboť jinak by řešení touto cestou skončilo u vydání rozhodnutí Nejvyššího soudu v podobě tzv. akademického výroku, jímž však nelze měnit původní přezkoumávané rozhodnutí.

¹⁰ Viz např. rozh. ze dne 2.3.1925, sp. zn. Zm I 745/24 (č. 1909, Vážný, str. 119): „Pro totožnost skutku, daného v obžalobu, se skutkem, o němž uznáno bylo rozsudkem, záleží jen na tom, zda obžaloba podle celého svého

Dále - stejně jako dnes i tehdy platilo, že *obviněný nemůže být donucován žádným způsobem ani k doznání ani k pravdivé výpovědi o okolnostech, týkajících se jím spáchaného jednání (skutku) a to samozřejmě ani k pravdivé výpovědi o jeho vlastní totožnosti.*¹² Vynucovat pravdivou výpověď ani v tomto směru nebylo zásadně možno pod žádnou sankcí.¹³

Rovněž předchozí trestní předpisy obsahovaly ustanovení pojednávající o potřebě identifikovat totožnost obviněného pro účely trestního řízení¹⁴. Údaje o jeho totožnosti byly i tehdy

obsahu týká se stejně jako rozsudek účasti obžalovaného na určitém příběhu neb události, z níž vzešel týž trestný výsledek (§ 260 čís. 1 tr. ř., 267 tr. ř.). Není překročením obžaloby (§ 281 čís. 8 tr. ř.), uznal-li soud na neopatrnost obžalovaného (§§y 335, 337 tr. zák.) v jiném směru, než ji spatřovala obžaloba.“

¹¹ Této problematice se dotýká – a to ještě ve specifické situaci – pouze rozhodnutí ze dne 24.2.1938 sp. zn. Zm II 417/37 (č. 6143, Vážný, str. 112), řešící otázku ochrany cti (osobnosti). Řeší ale otázku správného označení osoby pachatele jen z pohledu zachování zákonné lhůty pro podání soukromé trestní žaloby (jejích formálních náležitostí): „...Byl-li obžalovaný přes nesprávný údaj křestního jména označen způsobem vylučujícím pochybnosti o jeho osobě a jeho záměnu s jinou osobou, je z hlediska § 17 odst. 1 zákona o ochraně cti lhotejno, kdy byla provedena formální oprava křestního jména“. Z přísl. části odůvodnění: „Naproti tomu je důvodná zmatečná stížnost soukromého žalobce, pokud čelí proti rozsudkovým výrokům, jimiž byli obžalováni A. a B. částečně a obžalovaný C. úplně obžaloby zproštění. Co se především týče zproštění obžalovaného C., opírá nalézací soud tento výrok jen o to, že proti tomuto obžalovanému byly »příslušné kroky pod jeho pravým jménem« zavedeny teprve po uplynutí preklusivní lhůty dvou měsíců zákonem stanovené, takže prý nastalo »promlčení«. Plným právem uplatňuje soukromý žalobce zmatečnost tohoto rozsudkového výroku pod zorným úhlem zmatku podle § 281, č. 9 b) tr. ř. V žádosti za trestní stíhání je sice druhý obžalovaný označen jménem »Karel C.«, ačkoli se správně jmenuje »Richard C.«, avšak dodatkem »odpovědný redaktor časopisu Z. T.« byla osoba obžalovaného tak zřetelně označena, že přes nesprávné uvedení křestního jména nemohla být zaměněna za jinou osobu a že nemohlo být pochybností, že stíhán je skutečně obžalovaný a že jde, co se týče křestního jména, jen o nedopatření. Je proto lhotejno, kdy došlo k formální opravě zmíněného křestního jména, a nelze o zmíněné pouhé nedopatření co do křestního jména obžalovaného opřítí úsudek, že nebyla zachována žalobní lhůta stanovená v § 17, odst. 1 zák. o ochraně cti, nebo, jak se rozsudek nesprávně vyjadřuje, že nastalo promlčení.“

¹² Viz § 202 zákona č. 119/1873 ř.z., jímž se uvádí trestní řád, ve znění předpisů jej měnících a doplňujících (dále jen "tr. ř. ř. z."): „Nesmí se používat ani slibů ani předstírání ani hrozeb ani donucovacích prostředků, aby byl obviněný pohnut k doznání anebo k jiným určitým údajům. Také se nesmí přípravné vyšetřování zdržovati snahou docílití doznání.“

¹³ Výjimečně bylo možno přihlídnout za určitých omezených a zákonem přesně stanovených podmínek ke lživé výpovědi obviněného jen z hlediska přitěžujících okolností. Tomuto problému bylo věnováno rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 10.9.1929, sp. zn. Zm I 411/29, (č. 3618, Vážný, str. 528): „Ani trestní zákon ani trestní řád neukládají obviněnému pod sankcí (kromě §§ 45 a 263 písm. m) tr. zák.) povinnost, by za trestního řízení činil o vlastní osobě a o činnosti pravdivé údaje vyšetřujícím orgánům (četnictvu a soudu). V nesprávném sdělní generalii, ať se stalo v jakémkoli úmyslu, nelze shledatí skutkovou podstatu ani přestupku § 320 písm. e) tr. zák., ani přestupku podvodu podle § 461 tr. zák....“ Stejnou otázku – v návaznosti na problematiku zachování totožnosti skutku z hlediska podané obžaloby a pozdějšího rozsudku – řešilo i rozhodnutí ze dne 18.2.1936, sp. zn. Zm IV 691/35 (čís. 5517, Vážný, str. 78 a násl.): Při posouzení totožnosti zažalovaného trestného činu se skutkem, na který uznal rozsudek, je rozhodné, aby obžaloba stejně jako rozsudek měly za předmět účast obžalovaného na určitém příběhu, který podle názoru obžaloby způsobil trestní výsledek; je věcí soudu, aby samostatně zjistil skutečný průběh zažalované události co do všech okolností rozhodných pro posouzení zákonem chráněného a v obžalobě označeného právního zájmu; proto soud neporušuje zásadu skutkové totožnosti podle 1. odst. § 325 tr. ř., přibere-li nové, žalobou neuplatňované složky, které se však vztahují na tutéž událost a na týž právní zájem. Odepře-li viník po spáchání trestného činu udání úředníku proti němu zakročujícímu své jméno, nelze ho za to uznati vinným i přestupkem § 43 tr. zák. přest.“

¹⁴ Viz např. § 92 tr. ř. ř. z. a k němu § 71 vyk. nař.: „Čini-li státní zástupce návrh na zahájení přípravného vyšetřování, má podle § 92 tr. ř. určité a přesně označiti osoby, proti nimž, a činy, pro něž se návrh činí....“. Dále pro fázi řízení před soudem např. viz § 240 tr. ř. ř. z.: „Předseda se potom otáže obžalovaného na jeho jméno a příjmení, věk, rodiště, domovskou obec, náboženství, stav, živnost neb zaměstnání a bydliště...“

součástí rozsudku.¹⁵ Vady v písemném vyhotovení rozsudku, které se netýkaly určitých vybraných skutečností (popisu skutku, právní kvalifikace trestného činu a výroku o uloženém trestu), bylo možno dodatečně opravit. Zákon dovoloval běžné chyby v psaní opravit neformálním postupem, ostatní chyby – byla-li jejich oprava ve smyslu uvedených zásad přípustná – na základě usnesení soudu.¹⁶ Tehdejší teorie a praxe se patrně (obecně) lišila v názorech na šíři přípustnosti dodatečných oprav prováděných v písemném vyhotovení rozsudku. Teorie zastávala restriktivní výklad, praxe směřovala k výkladu opačnému.¹⁷ Nicméně pokud jde o způsob opravy chybných údajů o totožnosti, kromě již zmíněných mechanismů opravy vad písemného vyhotovení rozsudku obsahoval podrobnější úpravu jen předpis upravující činnost rejstříku trestů. V jeho ustanoveních lze však nalézt jen postupy neformálního charakteru, které mají zabezpečit opravu nesprávných záznamů jak v rejstříku trestů tak i v dokumentech o trestním řízení, a vzájemnou provázanost při provádění těchto oprav tak, aby záznamy v rejstříku trestů trvale zůstávaly v souladu s údaji v trestních spisech a naopak.¹⁸

¹⁵ Podle § 270 č. 2. tr. ř. z. rozsudek obsahoval „jméno a příjmení obžalovaného, i jméno, pod kterým jinak je znám, jeho věk, živnost nebo zaměstnání a bydliště“.

¹⁶ Viz § 270 odst. 3 tr. ř. z., podle něhož „Chyby ve psaní a počtech, dále takové formální vady a mezery, jež se netýkají bodů uvedených v § 260 čís. 1 až 3, má sborový soud opravit kdykoliv, vylučně popřípadě strany. Proti odmítnutí návrhu k tomu směřujícího není opravného prostředku. Usnesená oprava budiž připojena na okraj rozsudku a musí být připsána ke všem vyhotovením.“

¹⁷ Viz k tomu např. Solnař, V.: Učebnice trestního řízení platného v zemi České a Moravskoslezské, Melantrich, komentář k § 270 tr. ř., str. 142-143: „Dosah tohoto ustanovení jest značně pochybný (Lit. Miříčka, Sb. 1917), a to zejména v tom směru, sluší-li psacími chybami rozuměti jen přepsání, či také jinou, podstatnější úchylnou od toho, co bylo soudem usneseno (např. byl zapsán jiný trest, n. s. 3457) a vztahuje-li se oprava formálních vad a vynechávek také na samo vynesení rozsudku, pokud se vady netýkají výroku o vině a v užším smyslu výroku o trestu. (Srov. k tomu § 349, § 7 zák. č. 562/19 a § 6 zák. č. 123/31). Novější judikatura je dosti liberální. Tak bylo připuštěno doplnění písemného vyhotovení rozsudku o bezpodmínečnosti výroku o propadnutí (n. s. 1852), oprava těžkého žaláře na žalář prostý (n. s. 3457), oprava časové výměry trestu v rozporu s usneseným rozsudkem (5980 n. s.), nikoli však nedostatek označení činu ve výroku rozsudku (Ö.R. 385). V případě n. s. 3457 dává nejvyšší soud k opravě písemného vyhotovení rozsudku sám podnět. Byl-li rozsudek takto doplněn, třeba proti příslušnému usnesení připustiti stejné opravné prostředky jako proti rozsudku (n. s. 1852), ač-li netřeba vzhledem k souvislosti s ostatním obsahem rozsudku a k závažnosti opravy vůbec počítati lhůty k opravným prostředkům od doručení opraveného exempláře. Restriktivní výklad, přidržující se slovního znění zákona zastávají zejména Kallab, Gleispach, S. Mayer a starší judikatura. Při pouhém rozporu mezi rozsudkem usneseným a sepsaným (jak byl straně doručen) bylo by se možno při tomto úzkém výkladu vyhnouti zrušení celého řízení zrušením doručení rozsudku, který nebyl usnesen a není tudíž vlastně rozsudkem, podle § 15. Neúplnost usneseného rozsudku bylo by pak nutno uplatňovati zmateční stížností, která by mohla míti v zápětí zrušení rozsudku a opakování řízení. Liberální výklad, zastávaný judikaturou, vede k výsledkům prakticky uspokojivějším, i když stejně jako § 349 a zák. č. 562/19 i č. 123/31 opouští zásadu, že celý výrok o vině a trestu následuje přímo po hlavním přelíčení.“

¹⁸ Viz nař. vl. č. 198/1922 Sb. z. n., o evidenci soudních provinilců a sbírání dat pro účely kriminální statistiky, konkrétně zejména:

§ 9 – „Politické úřady první stolice jsou povinny oznamovati neprodleně příslušnému úřadu rejstříku trestů povolenou změnu jména osob soudně odsouzených, jakož i zjištění, že jméno nebo rodiště odsouzeného bylo dříve udáno nesprávně. Posléze uvedenou povinnost mají i soudy, jež podají o tom zprávu též místům uvedeným v § 4.“

§ 10 – „Soudy [státní zastupitelství, ředitelství (velitelství) trestnic] jsou povinny podati příslušnému úřadu rejstříku trestů zprávu

1. o dodatečně zjištěné neúplnosti nebo nesprávnosti zápisů o předchozích odsouzeních;...“

§ 16 – „Úřad rejstříku trestů srovná došlý trestní list a zprávu o potrestání v cizině se všemi v oddělení A. a B. rejstříku trestů již uloženými zápisy, týkajícími se téhož odsouzeného. Vzejde-li pochybnost o totožnosti odsouzeného, poznamená se vztah na všech trestních listech a zprávách. Byla-li pochybnost později odstraněna, škrtně se tato poznámka.“

§ 22 - „O opravách v záznamech rejstříku trestů na základě zpráv v §§ 9 a 10 uvedených platí tato ustanovení:

1. Při povolené změně jména, jakož i jde-li o potrestání pod nepravým jménem, budiž změna v trestních listech provedena, tyto pod novým jménem zařazeny, a na původní místo buď uložen list s odkazem na nové

Rozhodujícím při řešení problematiky významu údajů o totožnosti osoby vůči níž se trestní řízení vede (jak na to také přes rozdílné úvahy a závěry výše uvedená stanoviska Nejvyššího soudu společně upozorňují) je, že tento význam bude nutno hodnotit *diferencovaně*. Kriteria, podle nichž bude nutno diferencovat, spočívají v důsledcích vlivu této záměny nikoli *a priori* na určitý *procesní akt*, ale *na právní poměry osob, jichž se tato záměna dotkla*, zejména na *právní poměry samotného obviněného vůči němuž se trestní řízení vede*. Postup při nápravě důsledků záměny údajů o totožnosti obviněného bude proto závislý především na posouzení vlivu této záměny na *postavení osoby obviněného v tomto řízení*.

Za nezpochybnitelný fakt je nutno považovat, že se trestní řízení vede proti *konkrétní fyzické osobě*, nikoli proti *jménu osoby*, případně proti určitým *údajům svědčícím o její totožnosti*. Rozhodující je vždy určitý skutkový děj, tento děj je výsledkem jednání určité osoby, která je v trestním řízení označena individualizujícími osobními údaji, které podle obecných právních předpisů slouží k její identifikaci. Jejich význam pro trestní řízení bude ještě podrobněji rozveden, nicméně na tomto místě je nutno podotknout, že jméno, příjmení, datum narození, případně rodné číslo a místo bydliště přiřazené k této osobě, samo o sobě není součástí skutkového děje, o němž se trestní řízení vede (skutkový děj není výsledkem činnosti těchto údajů samotných). *Součástí tohoto skutkového děje je tato osoba jako taková*, neboť ona (ne její osobní údaje) svým chováním tento děj vytváří. Tato osoba je uvedenými údaji jen *označena, identifikována, individuálně určena*. Stejně dobře tak (nebo aspoň dostačujícím náhradním způsobem) ale může být identifikována i jiným způsobem – např. otisky prstů, dostatečně podrobným popisem tuto osobu charakterizujícím,¹⁹ výsledky DNA analýzy (tj. stanovením určité sekvence řetězce DNA, který ji identifikuje podobně jako daktyloskopické otisky) atd.

Dále je nepochybné, že ani eventuální změna v používání identifikačních údajů přiřazených určité osobě v podobě jejího jména, příjmení, data narození (či rodného čísla) a místa bydliště,²⁰ nemůže nic změnit na tom, že konkrétního trestného činu se může dopustit

uložení. Zároveň buďte uvědomeny soudy, které vynesly jiné zaznamenané rozsudky, aby nové jméno zanesly do seznamu jmen, změnu jména u starého zápisu vyznačily a oznámení založily do spisů;
2. zjistí-li se dodatečně jiné rodiště, budiž trestní list opraven a postoupen příslušnému úřadu rejstříku trestů se stejným odkazem na nové uložení;...“

¹⁹ Z dějin kriminalistiky je známa celá řada postupů, jimiž se s rozvojem vědeckého poznání zpřesňovaly metody identifikace osob, zejména i pro vytváření souborů identifikačních údajů, jež sloužily k určování osoby pachatele podle stop zajištěných na místě činu, či podle informací, zjištěných při objasňování trestných činů. Např. na měření vnějších tělesných znaků osob byla v počátcích vzniku kriminalistiky založena Bertillonova antropometrická identifikační metoda.

²⁰ Které se děje nikoli podle předpisů trestního práva, ale na základě jiných právních předpisů upravujících evidenci osob (mimo jiné i pro účely jejich označování v úředním styku), v nichž (či aspoň v některých z nich) je uveden také mechanismus, jak se taková osobní data určité konkrétní osobě přiřazují, případně mění a jak se s nimi dále nakládá, a které není zdaleka jen věcí trestního práva samotného, ale obecným principem, historicky vyvinutou konvencí. V případě našich občanů viz zejm.
- zákon č. 133/2000 Sb., o evidenci obyvatel a rodných číslech a o změně některých zákonů (zákon o evidenci obyvatel), ve znění pozdějších předpisů,
- zákon č. 40/1993 Sb., o nabytí a pozbývání státního občanství České republiky, ve znění pozdějších předpisů,
- zákon č. 328/1999 Sb., o občanských průkazech, ve znění pozdějších předpisů,
- zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů,
- zákon č. 329/1999 Sb., o cestovních dokladech a o změně zákona č. 283/1991 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů, (zákon o cestovních dokladech), ve znění pozdějších předpisů,

jen zcela konkrétní osoba a že nikdy nebude předmětem trestního řízení její jméno či jiné identifikační údaje, ale ona samotná jako fyzicky existující jedinec.²¹

Takže jen **konkrétní fyzická osoba** (v postavení obviněného) může být předmětem – subjektem – trestního řízení, nést práva a povinnosti s trestním řízením spojená. Tato práva nejsou *primárně* odvislá od **údajů o její totožnosti** jako jejích vnějších znaků, které s ní jsou podle určitých zákonem stanovených principů spojeny pro účely její identifikace ve vztazích, které navazuje s vnějším světem, ale od **fyzické podstaty** této osoby (osobnosti). Jen tato osoba **jako taková**, nikoli její jméno, příjmení, datum narození (rodné číslo) či místo bydliště, mohou nést povinnosti a vykonávat práva spojená s trestním řízením, jež se vůči ní vede. Nicméně ovšem - prostřednictvím údajů o své totožnosti se ve vztahu k orgánům činným v trestním řízení identifikuje, a **pak** svá práva uplatňuje, pak jsou jí ukládány povinnosti a vykonávány na ní případně i stanovenou formou donucení.

Podstatný konkrétní význam údajů o totožnosti osoby obviněného, které ji identifikují a individualizují jako subjekt, vůči němuž se vede trestní řízení, spočívá tedy v tom, že slouží

- k zabezpečení potřebné (trvalé) komunikace mezi orgány činnými v trestním řízení právě s touto osobou,
- k tomu, aby nebyla zaměněna s osobou jinou,
- a někdy i k **vymezení postavení a právních poměrů takové osoby v trestním řízení.**

Jen tento poslední případ bude pak zpravidla spojen s nutností napravovat chyby v osobních údajích obviněného cestou obnovy řízení. Jde zejména o situace, kdy prostřednictvím osobních údajů zjištěných o obviněném jsou ovlivněny závěry orgánů činných v trestním řízení např. v otázkách

- vzniku, resp. úrovně (rozsahu) trestní odpovědnosti, která se váže na věk, vážící se zase na datum narození, a z toho plynoucí důsledky pro procesní postupy (neboť jiný druh procesu se vede jde-li o věc, v níž je jako pachatel činu jinak trestného zjištěn nezletilec, jinou formou probíhá řízení proti mladistvému, jinou formou proti dospělému pachateli),
- určitých specifických vlastností pachatele (např. pokud je právě tato osoba stíhána v postavení veřejného činitele),
- formálních nebo i materiálních předpokladů trestní odpovědnosti, případně zvýšené trestní odpovědnosti (např. je-li jejím předpokladem recidiva či předchozí odsouzení resp. potrestání jako podmínka pro označení takové osoby za zvlášť nebezpečného recidivistu).

- zákon č. 365/2000 Sb., o informačních systémech veřejné správy a o změně některých dalších zákonů, ve znění zákona č. 517/2002 Sb.,

- zákon č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

U cizinců viz též

- zákon č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů,

- zákon č. 325/1999 Sb., o azylu a o změně zákona č. 283/1991 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů, (zákon o azylu), ve znění pozdějších předpisů.

²¹ Stranou se ponechává zatím otázka trestní odpovědnosti právnických osob, kde bude ovšem situace obdobná, bude-li tento institut do našeho právního řádu zaveden. Individualizace právnické osoby bude ale patrně více vyžadovat formální přesnost i při označování takové trestně odpovědné osoby, a to s ohledem na specifické principy, na nichž bude založena.

Tyto důsledky nenesou jméno nebo jiný údaj o totožnosti osoby obviněného jako takový, ale **obviněný sám** jako fyzická osoba, osobnost.²² Je pak rozdíl, představí-li se obviněný pod nesprávným jménem fiktivním, s nímž nejsou jinak spojeny žádné takové skutečnosti, které by významně zasáhly do materiálního (ať už ve smyslu hmotněprávním či procesním) postavení takové osoby v proti ní vedeném trestním řízení, či zneužije-li jméno konkrétní existující osoby, u níž z databází údajů o této osobě vyplývají buď příznivější či naopak nepříznivější okolnosti pro postavení takového obviněného v trestním řízení a pro výsledek tohoto trestního řízení z jeho pohledu jako individua jemu podrobeného. Týž závěr samozřejmě platí i opačně – pokud takový obviněný přijme pod cizím jménem rozsudek a trest, nemůže být takový rozsudek vykonán na osobě, pod jejíž totožností se představil – nejen pro formální nedostatky procesu, ale hlavně prostě proto, že uvedená osoba, jejíž jméno bylo „vláčeno“ v trestním řízení, se vůbec ničeho takového, co je předmětem věci, nedopustila a nevznikla u ní žádná deliktivní odpovědnost za čin, který je podstatou vedeného řízení.²³

Dále je třeba si uvědomit, že práva a povinnosti konkrétní fyzické osoby spojená s trestním řízením, jež má být vedeno vůči ní jako obviněnému, vzniknou vůči ní účinně až v okamžiku, kdy je jí **sděleno obvinění** (zahájeno trestní stíhání vydáním a oznámením usnesení podle § 160 odst. 1 tr. ř.). Proto je rozhodujícím momentem pro posouzení legálnosti vedeného procesu, v němž obviněný vystupuje pod jinou než skutečnou identitou, a tedy i pro volbu řešení problému záměny totožnosti, ta skutečnost, zda právě jemu jako obviněnému, jako fyzické osobě, bylo či nebylo sděleno obvinění, nikoli zda mu toto obvinění bylo sděleno pod jeho skutečným či jiným než skutečným jménem (ať už zcela fiktivním či jen pro tento účel „propůjčeným“ jménem skutečné osoby), neboť od toho okamžiku může účinně uplatňovat svá práva a mohou jí být reálně (byť opět třeba i pod falešnou totožností) ukládány povinnosti. Určitě není pochyb o tom, že tato práva může určitá osoba uplatňovat pod skutečným i pod fiktivním jménem (nebo i bez jmenného označení, není-li jí možno žádné jméno zatím s ohledem na stav zjištěných informací přiřadit) a stejně tak je možno jí ukládat i povinnosti, aniž zná orgán činný v trestním řízení její pravou totožnost.²⁴ Z toho dále vyplývá, že

- pokud nebylo proti takové osobě zahájeno trestní stíhání, není vůči ní ani vedeno zákonným způsobem trestní řízení; pokud bylo usnesení o zahájení trestního stíhání doručeno sice „správnému jménu“, ale nepravé osobě (jiné než pachateli), je vedeno trestní řízení proti osobě, která se trestného činu nedopustila, a je nutno nejpozději v okamžiku, kdy orgán činný v trestním řízení tuto skutečnost zjistí, vůči takové osobě trestní stíhání zastavit podle § 172 odst. 1 písm. c) tr. ř.,

²² Mladistvým či nezletilcem ve vztahu k určitému činu se nestává určitá osoba proto, že uvede určitý datum svého narození, ale proto, že se narodila určitého dne, který je zanesen v matrice (v knize narození) jako datum jejího narození a trvale přiřazen k tomuto individuu pro celý jeho další život jako jeden z jeho základních identifikačních znaků.

²³ Může vzniknout otázka, do jaké míry je osobou dotčenou takovým rozhodnutím a jaký je tedy vliv jeho ev. postavení v trestním řízení na právní moc vydaných rozhodnutí, znějících na její jméno, adresovaných však ve skutečnosti jiné fyzické osobě, skutečnému obviněnému. Tato osoba přesto není účastníkem trestního řízení, neboť ve skutečnosti není v žádném vztahu k předmětu řízení, proto by jí nemělo být **cíleně** (může se to však stát jakoby nedopatřením - v důsledku užitého označení) ani žádné rozhodnutí v takto vedeném trestním řízení doručováno. Viz k tomu ještě dále.

²⁴ Samozřejmě s omezením, pokud by taková identifikace sama o sobě významně zasáhla i do poměrů této osoby v rámci trestního řízení, jak bylo již naznačeno výše. Tedy pokud by např. v důsledku toho bylo s obviněným nakládáno jako s dospělým pachatelem, ačkoli by šlo ve skutečnosti o mladistvého či by s ním bylo jednáno jako s mladistvým, ač by ve skutečnosti šlo o nezletilou osobu, atd.

- pokud bylo proti této osobě zahájeno trestní stíhání, je další trestní řízení – jsou-li i další úkony prováděny vůči ní a jsou-li jinak prováděny v souladu s trestním řádem – legální a není důvodu opakovat tyto úkony znovu pod jejími správnými identifikačními údaji po odhalení záměny totožnosti; je ovšem třeba tuto záměnu totožnosti v rámci trestního řízení **deklarovat**, a to neprodleně po té, co byl pravý údaj o totožnosti obviněného zjištěn.

Jakou formou se má stát, odvisí od

1. stadia trestního řízení, v němž byla záměna totožnosti obviněného zjištěna (v podstatě jen z toho hlediska, zda vůbec může připadat v úvahu oprava formou obnovy řízení),
2. vlivu (důsledků) této záměny totožnosti na poměry (postavení) obviněného v trestním řízení, které bylo vůči němu vedeno.²⁵

Samozřejmě může nastat celá řada zcela odlišných konkrétních situací, které orgán činný v trestním řízení bude muset řešit zejména z hlediska důsledků, které zjištění o záměně totožnosti obviněného mělo právě pro **postavení tohoto obviněného v samotném trestním řízení**. Hlavním kritériem a problémem při řešení této otázky proto není forma opravy těchto údajů, ale **důsledky záměny totožnosti**, z nichž bude vyplývat **účel**, který má být opravou docílen, a od něho se posléze odvine i **forma opravy**, jíž se tento účel dosáhne. Ten má, jak bylo řečeno, svůj původ v důsledcích pro právní postavení obviněného v trestním řízení.

Je-li tato skutečnost zjištěna ještě v průběhu trestního řízení, nepřipadá vůbec v úvahu oprava této skutečnosti cestou povolení obnovy řízení. Tato oprava se provede neformálně, postupem, který bude nicméně dostatečně transparentní a také přezkoumatelný z hlediska věrohodnosti jak předchozího postupu orgánů činných v trestním řízení, které vedly do té doby řízení proti osobě nesprávně označené osobními identifikačními údaji, tak i co do věrohodnosti učiněného zjištění o pravé identitě obviněného. Proto bude tato oprava zpravidla

²⁵ Lze uvažovat i o důsledcích této záměny pro třetí osoby, jichž se tato záměna dotkla, zejména např. pro osobu, pod jejíž identitou obviněný neoprávněně vystupoval, a právě v této souvislosti by bylo možno uvažovat o části praxe užívané analogii postupu podle § 131 tr. ř., tj. vydávání opravného usnesení. Ač ani tento postup nelze zcela odmítnout (výtky, které jsou proti němu vznášeny, jsou v převážné míře založeny na týchž principech, jako výtky, které lze vznést vůči popsanému neformálnímu postupu, ale nakonec i vůči postupu *obecně* volajícímu po obnově řízení, neboť jejich společným základem je *neexistence konkrétní právní úpravy*, jak bylo uvedeno již úvodem, a tedy nutnost použít nějakou *analogii*), nelze nevidět, že jde o postup, který sice je formální co do přijatého rozhodnutí, ale obsahově je shodný s dále v textu stanoviska popisovaným postupem neformálním – vydané opravné usnesení nemění, neruší ani nezakládá žádné (nové) právní vztahy, pouze touto formou *deklaruje* zjištěnou změnu v osobních údajích obviněného. Jistou „výhodou“ tohoto postupu je připuštění stížností (§ 131 odst. 3 tr. ř. per analogiam), která však v tomto případě už jde nad rámec účelu vyjádřeného v ustanovení § 131 tr. ř. Při jeho přímé aplikaci má totiž tato stížnost zaručit, že orgán, jenž opravu rozhodnutí provádí, zachová identitu jeho oznámené (vyhlášené) i vyhotovené podoby a nezmění tak jeho podstatu změnou (např. výroku) provedenou svévolně (nebo i jen v důsledku opomenutí) v následném písemném vyhotovení rozhodnutí proti tomu, jak bylo rozhodnutí původně přijato. V daném případě však taková stížnost uvedený smysl postrádá a byla by do značné míry samoučelnou. Jde-li pak o situace, kde by vydání opravného usnesení v těchto případech bylo spojováno s možností oznámit touto formou provedenou změnu (ale zejména samotné zjištění o falešné identitě obviněného) např. osobě, jejíž skutečnou identitu obviněný neprávem zneužil, stejného účelu (samozřejmě bez práva stížnosti, která tu ale nemá opět žádné věcné opodstatnění) lze docílit vyrozuměním této osoby o uvedených zjištěních (např. doručením záznamu, jímž se změna v totožnosti obviněného deklaruje v trestním spise, doručením opravného rozhodnutí, apod.). Nelze totiž zapomínat, že se takové osoby (byť její jméno bylo v trestním řízení zneužito a bylo spojováno po určité dobu s osobou obviněného) netýká meritum věci, neboť trestní stíhání nebylo vůči ní ani zahájeno ani vůči ní (jako fyzické osobě) nebyly prováděny žádné úkony trestního řízení, takže nemůže mít žádné procesní postavení osoby zúčastněné na tomto trestním řízení (pokud neplyne z jiného zákonem předvídaného důvodu – např. z jejího postavení současně jako poškozeného ve smyslu § 43 tr. ř.).

spočívat ve vyhotovení záznamu (jenž se založí do trestního spisu) obsahujícího zjištění, že došlo k záměně totožnosti u osoby obviněného, proč k této záměně v předchozí fázi trestního řízení došlo, jakým způsobem byla správná totožnost obviněného zjištěna a jakými důkazy je potvrzena, s odkazem na příslušné důkazní prostředky dokumentující uvedené skutečnosti. Bude-li toho zapotřebí, provede se současně i úřední oprava těchto údajů v příslušných dokumentech v trestním spisu. S ohledem na to, že může jít i o vícesvazkové spisové materiály a spisy obsahující značný počet dokumentů různé povahy, v nichž se nesprávné jméno, resp. původní nesprávné údaje o identitě obviněného, mohou vyskytovat, nelze tu klást na orgány činné v trestním řízení požadavek, aby každý takový údaj byl zpětně opraven. Naopak, takový požadavek by mohl vyvolat jen další pochybnosti, pokud by došlo k přehlédnutí či jinému opomenutí, v důsledku něhož by pak stály ve spise vedle sebe na některých dokumentech původní nesprávné a na některých jiných (nebo dokonce v týchž, jen na jiném jejich místě) i pozdější správné identifikační údaje. Nicméně lze jistě požadovat, aby úřední oprava²⁶ identifikačních údajů o osobě obviněného byla v těchto případech provedena aspoň v takových základních dokumentech trestního řízení, jimiž jsou usnesení o zahájení trestního stíhání a meritorní rozhodnutí ve věci. V záznamu o zjištění sepsaném v přípravném řízení podle výše uvedeného návodu pak by bylo třeba deklarovat, že od okamžiku uvedeného zjištění je třeba pod údaj o osobě obviněného užitými v předchozí době rozumět obviněného nadále vystupujícího pod skutečnými identifikačními údaji, jež se samozřejmě současně uvedou. Tato skutečnost, tzn. zjištění pravé totožnosti obviněného, by pak byla – podle potřeby – vhodným způsobem (zpravidla doručením opraveného dokumentu nebo alespoň vyhotovením záznamu o uvedených zjištěních) oznámena příslušným subjektům, jichž se tato záměna dotkla podstatnou měrou (zejm. např. Rejstříku trestů, věznicí, jiné osobě již se záměna totožnosti zásadním způsobem dotkla, je-li toho nezbytně zapotřebí k uplatnění jejích práv, atd.). Tento postup se užije ve všech případech, v nichž se dá touto cestou zjištěné pochybení v údajích o totožnosti obviněného napravit, aniž by současně zůstaly nenapraveny jiné důsledky, které mezitím používání nesprávných údajů o totožnosti obviněného v řízení přineslo.

Vyjde-li tato skutečnost najevo až po pravomocném skončení trestního řízení, připadá v úvahu samozřejmě (a především) opět neformální oprava, ale k ní přistupuje i – za určitých podmínek (a jen za splnění těchto podmínek, které budou dále rozvedeny) – i obnova řízení. Přitom žádný z obou těchto postupů nelze odmítnout *a priori* jako *nezákonný* nebo naopak – pro všechny možné v úvahu připadající situace prohlásit jen jeden z nich za *výlučně přípustný*²⁷. V zásadě je třeba – právě pro to, co bylo již řečeno – upřednostnit neformální opravu, kterou lze užít všude tam, kde se dá touto cestou zjištěné pochybení v údajích o totožnosti obviněného napravit, aniž by současně zůstaly nenapraveny jiné (závažné) důsledky, které mezitím používání nesprávných údajů o totožnosti obviněného v řízení přineslo, zejména pro něho samotného.

Obnova řízení jako mimořádný opravný prostředek, jímž se prolamuje překážka věci pravomocně rozhodnuté, je opravným prostředkem, který lze uplatnit jen v mezích stanovených zákonem. Při používání tohoto institutu nelze připustit použití analogie (jak to do

²⁶ Úřední opravou se tu rozumí postup, popsáný stručně v § 57 odst. 2 tr. ř., podle něhož „Oprava [Pozn.: má se na mysli oprava protokolu] se provede tak, aby původní zápis zůstal čitelný; opravu podepíše ten, kdo ji nařídil“. Tzn., že se škrtně původní nesprávný údaj tak, aby zůstal čitelný a připojí se doložka „Opravit:“ opatřená podpisem toho, kdo ji provedl, a datem. Opravu údajů identifikujících obviněného, by měl vždy zásadně provádět orgán činný v trestním řízení, jenž v dané fázi trestní řízení vede.

²⁷ Ostatně i stanovisko č. Rt 57/2002 samo upozorňuje na jeho omezenou použitelnost, pokud jde o stadia trestního řízení či některá vydávaná rozhodnutí, která ze zákona nelze vůbec podrobit režimu obnovy řízení.

určité míry činí judikát č. Rt 57/2002 přílišnou absolutizací její použitelnosti k nápravě formálních vad rozhodnutí), zejména pokud by tato analogie mohla směřovat – byť i jen nepřímo – ve svém důsledku i proti zájmům obviněného,²⁸ a povolovat obnovu řízení k nápravě chyb trestního řízení, které nezakládají jinak některý z konkrétních důvodů pro obnovu, zejména pak nikoli chyb ryze formálního charakteru. Proto se tento mimořádný opravný prostředek uplatní jen tam, kde záměna totožnosti obviněného

- měla vliv na právní poměry obviněného v trestním řízení (pozitivní nebo negativní), ať už po stránce procesní či hmotněprávní,
- a současně pokud tyto důsledky zakládají některý z důvodů pro obnovu řízení.

Samotný fakt, že došlo k uvedení nesprávných osobních údajů u obviněného (obžalovaného resp. později odsouzeného) v rozsudku, sám o sobě důvodem pro povolení obnovy řízení není, pokud tato záměna současně s sebou nepřinesla i některý z důvodů, který se dá podřadit pod některý z **konkrétních důvodů pro povolení obnovy řízení**. Skutečnost, že trestní řád výslovně na opravu takové vady případně nepamatuje, nemůže být důvodem k analogickému používání ustanovení o obnově řízení, jímž se prolamuje právní moc rozhodnutí a odstraňuje překážka *ne bis in idem*.²⁹

Ve stručnosti (nejde ale o taxativní výčet všech v úvahu připadajících případů) lze z hlediska *věcného*, vymezit následující důsledky, které by při záměně totožnosti obviněného mohly být důvodem pro nápravu tohoto stavu cestou obnovy řízení. Jednalo by se zejména o případy, kdy v důsledku zneužití údajů o totožnosti jiné existující osoby obviněný

- v průběhu řízení měl postavení dospělé osoby, ač byl ve skutečnosti mladistvým,
- bylo proti němu vedeno trestní řízení jako proti trestně odpovědnému pachateli, ačkoli u něj nebyl splněn předpoklad trestní odpovědnosti (zejména pro nedostatek věku, pro nedostatek přičetnosti),
- bylo vůči němu trestní stíhání zastaveno, ačkoli měla být podána obžaloba (např. po zjištění údajného nedostatku recidivy s ohledem na bezúhonnost osoby, jejíž opis rejstříku trestů byl v důsledku záměny totožnosti použit),
- jednání obviněného bylo posouzeno podle přísnější právní kvalifikace, ačkoli mělo být posuzováno mírněji nebo naopak, nebo mu byl uložen výrazně přísnější nebo mírnější

²⁸ Na nepřipustnost extenzivního výkladu pravidel trestního řádu o obnově řízení a používání analogie – byť v jiné souvislosti – upozornil i prvorepublikový nejvyšší soud v rozhodnutí ze dne 21.5.1938 sp. zn. Ds I 19/38, (č. 362 – dis, Vážný), když v odůvodnění druhé části právní věty znějící „Ustanovení trestního řádu o přípustnosti obnovy nelze vykládati extenzivně“ uvedl: „Podle § 59 kárn. stat. platí v příčině obnovy kárného řízení obdobně ustanovení trestního řádu. Při tom nutno si uvědomiti, že obnova trestního řízení jest opravným prostředkem mimořádným, jenž může proti soudním rozhodnutím, jimiž se končí trestní řízení, býti podán jen za zcela u r č i t ý c h předpokladů, nepřipouštějících napadení řádnými prostředky opravnými (Lohsing, Oesterreichisches Strafprozessrecht 1932, str. 517). Jde tu o průlom do základní a důležité zásady pravoplatnosti soudních rozhodnutí a nelze proto příslušná ustanovení trestního řádu o přípustnosti obnovy vykládati extenzivně (srov. Storch, Řízení trestní rakouské, II, str. 555 a 564, pozn. 5).“

²⁹ Toto stanovisko neřeší samozřejmě problematiku postupu soudů, nicméně na okraj nutno poznamenat, že argumentace Nejvyššího soudu v rozhodnutí č. Rt 57/2002, pokud jde o následky této záměny pro pozdější, na odsuzující rozsudek navazující akty, je do určité míry zavádějící, protože tuto vadu, je-li skutečně jen formálního charakteru (pokud nezaložila takový stav, který se projevil v poměrech obviněného v trestním řízení způsobem zohlednitelným posléze v některém z důvodů pro obnovu řízení), lze relativně snadno odstranit právě tak i výše popsaným neformálním postupem. Tento postup bude dokonce (a nepochybně) rychlejší, než cesta obnovy řízení, která by tu měla být prováděna jen pro formální opravu osobních údajů obviněného.

trest (opět např. s ohledem na skutečnosti, zjištěné k osobě, resp. jménu osoby, jejíž totožnost obviněný v řízení použil).

Jak je patrné, důvody v daném případě mohou být buď procesního charakteru (došlo-li v důsledku záměny totožnosti k závažnému porušení procesních pravidel), nebo hmotněprávní, které samozřejmě mohly být (např. u „přesunu“ ve věkových skupinách pachatelů) založeny už procesním postavením obviněného. Vždy však musí jít o takové důsledky, které vedly ke stavu, kdy při zjištění záměny totožnosti vyšly najevo skutečnosti nebo důkazy dříve neznámé, které by mohly samy o sobě nebo ve spojení se skutečnostmi a důkazy známými už dříve

- odůvodnit jiné rozhodnutí o vině nebo o přiznaném nároku poškozeného na náhradu škody, anebo vzhledem k nimž by původně uložený trest byl ve zřejmém nepoměru k stupni nebezpečnosti činu pro společnost nebo k poměrům pachatele nebo uložený druh trestu by byl ve zřejmém rozporu s účelem trestu,
- v řízení, které skončilo pravomocným rozsudkem, jímž bylo rozhodnuto o podmíněném upuštění od potrestání s dohledem, odůvodnit rozhodnutí o trestu,
- v řízení, které skončilo pravomocným usnesením soudu o zastavení trestního stíhání, včetně schválení narovnání, o postoupení věci jinému orgánu nebo o podmíněném zastavení trestního stíhání, vést k závěru, že důvody k takovému rozhodnutí tu nebyly a že je na místě v řízení pokračovat,
- v řízení, které skončilo pravomocným usnesením státního zástupce o zastavení trestního stíhání, včetně schválení narovnání, o postoupení věci jinému orgánu nebo o podmíněném zastavení trestního stíhání, vést k závěru, že důvody k takovému rozhodnutí tu nebyly a že je na místě podat proti obviněnému obžalobu.

Tyto důvody (viz § 278 tr. ř.) je možno v uvedených souvislostech samozřejmě uplatňovat jen za respektování dalších omezení, stanovených pro použití obnovy řízení. Jak již naznačil Nejvyšší soud, lze uvažovat i o nápravě cestou stížnosti pro porušení zákona, a to za předpokladu, že by konečný stav pravomocně skončené věci pro některé z konkrétních důsledků této záměny totožnosti obviněného na poměry obviněného v trestní věci nebylo možno odstranit neformální opravou, a nebylo by možno použít ani institutu obnovy řízení. Samozřejmě tu platí omezení stávajícího institutu stížnosti pro porušení zákona, která by v takovém případě mohla být podána toliko ve prospěch obviněného. V přípravném řízení je obdobným institutem oprávnění nejvyššího státního zástupce rušit nezákonná rozhodnutí státního zástupce o zastavení trestního stíhání nebo o postoupení věci podle § 174a tr. ř., takže i tento prostředek – bylo-li by to nutné s ohledem na potřebu obnovit již jednou tímto způsobem pravomocně skončené trestní řízení, by bylo možno (za respektování zákonných předpokladů a omezení) použít.

Na druhou stranu platí – a jiný závěr ani není možný – že nelze-li docílit nápravy této vady v případech, kde dojde k důsledkům takové záměny pro poměry obviněného v trestním řízení ani žádným z těchto mimořádných opravných prostředků, je v takovém případě nutno připustit opravu neformální.³⁰

³⁰ V tomto případě by asi nebylo možno tak zcela vyloučit ani případné použití postupu podle analogie § 131 tr. ř., neboť by se pak ve vydaném rozhodnutí zohlednily i důvody, pro které – ač záměna totožnosti měla podstatný vliv na poměry obviněného v trestním řízení – nelze tento nedostatek napravit způsobem, dovolujícím obnovit již skončené trestní řízení a zjednat úplnou nápravu. Rozhodování o použití toho či onoho postupu v těchto mezních případech je však třeba ponechat na úvaze praxi, která může nejlépe

Toto stanovisko se vydává podle § 12 odst. 2 zák. č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství, ve znění pozdějších předpisů.

Nejvyšší státní zástupkyně
Mgr. Marie Benešová

posoudit danou konkrétní situaci a zvolit nejvhodnější postup, jímž se v konkrétním případě nahradí neexistence potřebné právní úpravy.